

ПРОВАДЖЕННЯ З ПЕРЕВІРКИ СУДОВИХ РІШЕНЬ У ПРОЕКТІ КПК УКРАЇНИ: ЗДОБУТКИ І ПРОРАХУНКИ

Прийняття нового КПК України знаменуватиме завершення довготривалої судово-правової реформи в Україні. З огляду на надзвичайну суспільно-правову важливість даного кодифікованого акту, неабиякої актуальності набуває характеристика положень проекту КПК України.

Мета статті полягає в аналізі регламентації кримінально-процесуальної діяльності у Розділі V «Судове провадження з перегляду судових рішень» проекту КПК України [1].

На відміну від інших стадій та проваджень чинного кримінально-процесуального законодавства України, аналізована частина кримінально-процесуальної діяльності не зазнала настільки кардинальних змін. Чимало положень або дублюють відповідні норми КПК України 1960 р. (наприклад, формулювання підстав для перегляду судових рішень касаційним судом, зміст провадження у Верховному Суді України та ін.), або є подібними до них за змістом (для прикладу, регламентація судових рішень, які підлягають апеляційному оскарженню, визначення кола осіб, які вправі подати апеляційну скаргу, виклад нормативного змісту підстав для зміни або скасування судових рішень в апеляційному порядку та ін.).

У проекті КПК України відбулась зміна моделі апеляційного провадження — якщо за КПК України 1960 р. вона була змішаною, то згідно проекту КПК України стала обмеженою. На це вказують ряд положень. По-перше, згідно з ч. 3 ст. 404 проекту КПК України за клопотанням учасників судового провадження суд апеляційної інстанції зобов'язаний повторно дослідити обставини, встановлені під час кримінального провадження, за умови, що вони досліджені судом першої інстанції не повністю або з порушеннями, та може дослідити докази, які не досліджувалися судом першої інстанції, виключно якщо про дослідження таких доказів учасники судового провадження заявляли клопотання під час розгляду в суді першої інстанції або якщо вони стали відомі після ухвалення судового рішення, що оскаржується. По-друге, відповідно до ч. 4 ст. 396 проекту КПК України, якщо в апеляційній скарзі зазначаються обставини, які не були досліджені у суді першої інстанції, або докази, які не подавалися суду першої інстанції, то у ній зазначаються причини цього.

Утім, як видається, апеляційна інстанція зобов'язана повторно дослідити обставини, встановлені під час кримінального провадження й у випадку, коли вони недосліджені судом першої інстанції, за умови, що їх з'ясування може мати істотне значення для ухвалення законного, обґрунтованого та справедливого судового рішення. На це вказує ст. 410 «Неповнота судового розгляду» проекту КПК України.

Натомість касаційне провадження розробники проекту КПК України наповнили рядом ознак так званої «чистої» касації. Такий висновок підтверджується положенням ч. 1 ст. 433, у якій встановлено, що суд касаційної інстанції перевіряє правильність застосування судами першої та апеляційної інстанцій норм матеріального та процесуального права, правової оцінки обставин і не має права досліджувати докази, встановлювати та визнавати доведеними обставини, що не були встановлені в оскарженому судовому рішенні, та вирішувати питання про достовірність того чи іншого доказу.

Водночас, покладення на касаційний суд завдання перевірки правильності правової оцінки обставин вимагає розширення системи підстав для зміни або скасування судових рішень у касаційному порядку (ст. 438 проекту КПК України) за рахунок включення такої підстави як невідповідність висновків суду першої інстанції фактичним обставинам кримінального провадження (ст. 411 проекту КПК України).

Використання касаційною інстанцією цього додаткового критерію для перевірки правосудності судових рішень не суперечитиме суті касаційного провадження, оскільки підстава, про яку йдеться, викладена у вузькому розумінні, має власний зміст і не розглядається як наслідок неповноти судового розгляду. Тому для встановлення випадків прояву невідповідності висновків суду фактичним обставинам кримінального провадження, касаційному суду зовсім не потрібно безпосередньо досліджувати докази; відповідні порушення кримінально-процесуального закону вбачаються з матеріалів кримінальної справи.

Новелою проекту КПК України також є наділення судді апеляційного чи касаційного суду (майбутнього судді-доповідача) винятковими повноваженнями з перевірки відповідності апеляційної та касаційної скарги вимогам закону щодо її змісту і форми, встановлення належного суб'єкта на апеляційне та касаційне оскарження, визначення дотримання ним строків на подання апеляційної та касаційної скарги, а також встановлення допустимості об'єкту та підстав для апеляційного і касаційного перегляду (ст.ст. 398, 399, 428, 429 проекту КПК України). У зв'язку з цим, на суд першої інстанції покладається лише обов'язок через три дні після закінчення строку на апеляційне оскарження надіслати апеляційні скарги разом з матеріалами кримінальної справи до апеляційного суду (ч. 1 ст. 397 проекту КПК України). Такий крок розробників проекту КПК України видається проявом принципу процесуальної економії. Водночас, не зрозуміло, для чого апеляційні скарги мають подаватися через суд, рішення якого оскаржується, якщо останній жодних процесуальних рішень не приймає, виконує лише технічну роль, а правом витребування кримінальної справи можна наділити й суддю апеляційного суду за аналогією з п. 2 ч. 1 ст. 430 проекту КПК України.

У проекті КПК України підданий трансформації й інститут попереднього розгляду кримінальної справи апеляційним судом, який не лише перейменовано у «підготовку до апеляційного розгляду» (ст. 401), але й виключене таке завдання, як здійснення судового контролю за законністю та обґрунтованістю діяльності суду першої інстанції з прийняття апеляційних скарг і вирішення ним супутніх питань.

До особливостей касаційного провадження за проектом КПК України варто віднести можливість перевірки вироків та ухвал суду першої інстанції тільки після їх перегляду в апеляційному порядку (ч. 1 ст. 424).

До позитивних моментів регламентації провадження з перегляду судових рішень варто віднести.

По-перше, усунення положення про визначення дати апеляційного та касаційного розгляду судом, рішення якого оскаржується.

По-друге, встановлення однакових для апеляційного та касаційного суду правил, що визначають обсяг перегляду ними судового рішення. Відповідно ч. 2 ст. 404 проекту КПК України апеляційний суд також вправі вийти за межі апеляційних вимог, якщо цим не погіршується становище обвинуваченого та особи, щодо якої застосовувались примусові заходи виховного чи медичного характеру. Крім того, ч. 4 ст. 404 проекту КПК України цілком слушно визначає й межі перевірки справи апеляційним судом — тільки в рамках обвинувачення, висунутого в суді першої інстанції.

По-третє, формальне закріплення правила про недопустимість погіршення становища обвинуваченого у стадії апеляційного провадження (ст. 421 проекту КПК України).

По-четверте, обґрунтованим є: регламентація змісту заперечення на апеляційну та касаційну скаргу (ст.ст. 402, 431 проекту КПК України); поширення дії такої підстави, як невідповідність висновків суду фактичним обставинам справи, не лише на вирок, а й на ухвали (ст. 411 проекту КПК України).

По-п'яте, розширення кола підстав для перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами шляхом їх доповнення новою обставиною — «встановлення Конституційним Судом України неконституційності закону, іншого правового акта чи їх окремих положень, застосованих судом» (п. 5 ч. 2 ст. 459 проекту КПК України).

Однак, цілком зрозуміло, що Розділ V проекту КПК України не позбавлений й ряду недоліків.

Насамперед, викликає зауваження назва Розділу V «Судове провадження з перегляду судових рішень». Видається, що слово «судове» є зайвим, оскільки жодні інші органи чи посадові особи, окрім суду, здійснити перевірку правосудності судового рішення не уповноважені.

Навряд чи виправданою є позиція розробників проекту КПК України з приводу запровадження аж трьох форм проваджень з перевірки судових рішень, що набрали законної сили (касаційне провадження, перегляд судових рішень Верховним Судом України, перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами), з чотирьох можливих. Більше того, з формально-юридичної точки зору (правильності застосування кримінального закону) судове рішення, яке набрало законної сили, може переглядатися двічі — касаційним судом та Верховним Судом України. Це свідчить про фактичне ігнорування розробниками проекту КПК України засади стабільності та непохитності судових рішень, які набрали законної сили (*res judicata*).

Також важко погодитись із встановленням невиправдано тривалих строків для подання апеляційної скарги на вироки та постанови про застосування чи незастосування примусових заходів виховного і медичного характеру — 30 днів. Це при тому, що на апеляційне провадження покладається завдання по виявленню та виправленню судових помилок у найкоротші строки. Запропонований 3-місячний строк для касаційного оскарження також не може вважатися виправданим, оскільки неминуче спричинить тяганину, затягування вирішення справи касаційним судом. Оптимальними видаються 15-добовий строк для подання апеляційної скарги та 30-добовий для подання касаційної скарги.

Позбавлена логіки й позиція авторів проекту КПК України про відсутність у апеляційного суду повноважень щодо постановлення виправдувального вироку. Відповідно до ч. 1 ст. 420 проекту КПК України вирок апеляційного суду може бути лише одного виду — обвинувальним.

Недоліком є й формальна неможливість подання до апеляційного та касаційного суду нових (додаткових) матеріалів, про які у проекті КПК України взагалі не згадується.

Відповідно до ч. 1 ст. 445 проекту КПК України підставами для перегляду судових рішень Верховним Судом України є: 1) неоднакове застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм закону України про кримінальну відповідальність щодо подібних суспільно небезпечних діянь; 2) встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом.

Однак запровадження першої підстави для перегляду судових рішень викликає заперечення.

Насамперед, законодавче формулювання «неоднакове застосування [...] норм закону» суперечить терміну «правильне застосування правових норм», яке вживається у теорії права. Такий термін використовується не випадково, адже саме правильне застосування норм права дозволяє уникнути помилок у правозастосуванні, вирішувати правові колізії, долати прогалини в праві. Тому в теорії права загальноновизнано, що юридична норма застосовується або правильно (з додержанням усіх вимог, викладених у ній), або неправильно (помилково, з порушенням відповідних приписів).

Юридично некоректною є й вимога забезпечення однакового застосування одних і тих самих норм закону України про кримінальну відповідальність щодо подібних суспільно небезпечних діянь, оскільки склад злочину завжди є конкретним. За необхідними чи обов'язковими ознаками складу злочину (наприклад, суспільно небезпечними наслідками, причинним зв'язком між суспільно небезпечним діянням та його наслідками, віком, осудністю, формою вини особи, яка його вчинила) суспільно небезпечні діяння дійсно будуть подібними, але за усіма факультативними (для прикладу, місцем, часом, способом, обстановкою, знаряддями, засобами вчинення злочину, мотивом, метою вчинення злочину, емоційним станом особи у момент вчинення злочину, іншими даними, що характеризують суб'єкта, як спеціального, — повторністю) в жодному випадку не співпадатимуть. Тобто в Особливій частині КК України немає складів злочину, всі ознаки яких були б тотожними. Можна знайти склади злочинів, частина ознак яких співпадає, але завжди є ознаки (або ознака), що їх розмежовують.

Натомість підстава, закріплена у п. 2 ст. 445 проекту КПК України, — встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення нашою державою міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом, за своєю правовою природою є новови-

---

явленою, а точніше так званою новою обставиною, яка поряд із встановленням Конституційним Судом України неконституційності закону, іншого правового акта чи їх окремих положень, застосованих судом (п. 5 ч. 2 ст. 459 проекту КПК України), повинна знайти відображення у ч. 2 ст. 459 проекту КПК України. Крім того, викликає зауваження поширення цієї підстави тільки на судовий розгляд, тоді як більшість порушень закону мають місце на досудовому провадженні.

У концептуальних питаннях розробники КПК України не змінили законодавчого погляду на провадження з перевірки судових рішень. Визначивши свою позицію щодо ряду доволі спірних питань вказаної спрямованості, автори законопроекту, проте, майже нічого нового не додали як до самої процедури перегляду судових рішень, так і до критеріїв перевірки правосудності судових рішень, а в окремих моментах вивели їх до рівня, якому ще дуже далеко до досконалості.

Використана література:

1. *Проект* Кримінального процесуального кодексу України № 9700 від 13 січня 2012 р. Текст законопроекту до другого читання від 29 березня 2012 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511=42312

Бобечко Н. Р. Провадження з перевірки судових рішень у проекті КПК України: здобутки і прорахунки.

У статті розглянуто регламентацію кримінально-процесуальної діяльності у Розділі V «Судове провадження з перегляду судових рішень» проекту КПК України. Аналізуючи відповідні положення проекту КПК України, автор подає своє бачення питань, що входять до предмета дослідження, висловлює пропозиції щодо вдосконалення законопроекту.

Ключові слова: апеляційне провадження, касаційне провадження, перегляд судових рішень Верховним Судом України, провадження за нововиявленими обставинами.

Бобечко Н. Р. Производство по пересмотру судебных решений за проектом УПК Украины: достижения и просчеты.

В статье рассмотрена регламентация уголовно-процессуальной деятельности в Разделе V «Судебное производство по пересмотру судебных решений» проекта УПК Украины. Анализируя соответствующие положения проекта УПК Украины, автор приводит свое видение вопросов, входящих в предмет исследования, высказывает предложения по усовершенствованию законопроекта.

Ключевые слова: апелляционное производство, кассационное производство, пересмотр судебных решений Верховным Судом Украины, производство ввиду вновь открывшихся обстоятельств.

Bobechko N. Proceeding on Revision of Judgements pursuant to the Draft of Criminal Procedure Code of Ukraine: Achievements and Looses.

The adoption of the new Draft Criminal Procedure Code of Ukraine (hereinafter — the DCPC) would represent the completion of long-term judicial reform in Ukraine. The draft Code of Ukraine has the extraordinary social and legal importance for codified legislation.

The aim of the article is to analyze the regulation of criminal procedure in Section V «The proceedings for revision of judgments» of DCPC. Unlike other stages of the proceedings and the applicable criminal procedural legislation of Ukraine, the analyzed part of the criminal procedure has not undergone such radical changes. Many provisions of current Criminal Procedure Code of Ukraine dated on 1960, like: the formulation of the grounds for reviewing judgments of the Cassation Court, the contents of the proceedings in the Supreme Court of Ukraine etc., or similar by content (for example, regulation of judicial appeal decisions, determination of individuals who may file an appeal, a statement of the normative content of the grounds for modification or cancellation the judgments in appeal, etc.).

DCPC took to model appeal as far as current Criminal Procedure Code of Ukraine in 1960 was mixed.

The authors of DCPC filled a number of so called «pure» cassation.

The novelty of the DCPC also gives to appeal or cassation court judge (the future Judge-Rapporteur) exclusive authority to verify the appellate and cassation appeal with the law for its content and form, setting the proper subject of appeal and cassation appeal, determining compliance with the terms to file an appeal and cassation, and establishing the admissibility of the facility and grounds for appeal and cassation review (Articles 398, 399, 428, 429 of DCPC).

The DCPC is the subject for transformation the pre-institute of criminal proceedings of the Court of Appeal which not only renamed the «preparation for appellate review» (p. 401), but ruled out such a task as the exercise of judicial control of legality and validity of the trial court acceptance of appeals decision and related issues.

The special features of the appeal proceedings at DCPC should include the ability to probe judgments and decisions of the trial court only after appeal (Part 1 of Art. 424).

The positive regulatory proceedings to review judicial decisions should include: firstly, the removal of provisions for determining the date of appeal and cassation; second, to install the same for the appeal and cassation court rules that define the scope of their review of the judgment. Third, formal consolidation rules about unacceptable deterioration of the situation of the accused under appeal (Article 421 CPC Project Ukraine). Fourth, the expansion of the grounds for review the judgments by new circumstances — «the establishment of the Constitutional Court of Ukraine unconstitutionality by law, other legal acts or their separate provisions applied by the court» (p.5 Part 2 of Art. 459 DCPC).

In the conceptual issues the authors of DCPC did not change the procedure of conducting court decisions. The authors of DCPC did not add anything new to the procedure of reviewing the judicial decisions and the criteria of court decisions lawfulness, and in some cases led them to a level which is very far from perfect.

Key words: appeal proceeding, cassation proceeding, revision of judgements by the Supreme Court of Ukraine, proceeding in view of new revealed circumstances.